

۱- بەدکاری (بەرانبەر بە شەپى عەرەبى، بووزەى ئەلمانى، ئىفلى ئىنگلىزى، مالومى لاتىنى)، ئەو كېشەيەيە كە ھزىمەندانى ھەپەساندوۋە و بە ھىچ بىنەمايەكى ژىر پاساۋ نادىتتەۋە، تەنەت ئەۋەى ئايىنە ناۋچەيى و ئىبراھىمىيەكانىش گوتوۋيانە و پېشكەشيان كىردوۋە، ئەۋە دەردەخات كە بەدکاری بوۋنى ھەيە و ئەۋ بوۋنە بە ھىچ جۆرىك لە سىروشتى مرۆف و نەزمى گەردوۋن جىا نابىتتەۋە، بۆيە لە پاساۋدان بەۋلاۋە ھىچى تىرى لە دەست نايەت!

- ئايا بەدکاری پەۋشكى ھەمەكى گىشتى جىھانىيە، يان لە پەۋشتى تاكەكەسان دەكەۋىتتەۋە؟ چۆن لەگەل داد و دەسەلاتى سنوۋرىيەزىنى ئەۋ ھىزە ترانسىندىنتىيە دىتتەۋە كە ئايىنەكان بانگەشەيان بۆ كىردوۋە؟! ھۆكارى چىيە مرۆف بەدکاری دەكات و بەھۆيەۋە كەسانى تر توۋشى ئىش و ئازار دەبن؟! ئايا بەدکاری دەخىتتە چ خانەيەكى خواستى (ئىرادەى) مرۆفەۋە؟ يان تا چەند پەند (چاكەكارى) لەگەل خواستدا دىتتەۋە؟! - ۋەلامى ئەۋ پىرسىارانە دەكرىن بە دوو جۆرەۋە:

يەك: ئەۋ ۋەلامانەى ئايىنەكان بە ھەردوۋ بەشى ناۋچەيى و ئىبراھىمى داۋيانەتەۋە، بە تايبەتى زەردەشتى و جوۋلەكە و مەسىحى و ئىسلام.

ئاكارى بەدکاری لەنيوان لىكدانەۋەى ئايىنى و پاساۋى فەلسەفەدا

د. ھەمىد عەزىز

(زانكۆى سەلاھەددىن - كۆلىژى ئاداب)

دوو: وه لآمی فلهسهفه که تارادهیهک به پئی قونآغهکانی پهرهسه ندنی کولتور و شارستانیته له گه ل نه وانهی ئایین دوور و نزیک بووه .

- نه گهر ئایینی زهردهشتی به دهر بگیری که سه رچاوهی به دکاری و چاکه کاری له کردار و ژبانی مرؤف به دوور گرتوو و دوو هیزی دهسه لات به زیننی سه رووسروشتی کردوو به سه رچاوهی ئه و دوو په وشه که سیمبۆلی تاریکی و پووناکی (هیزی نه هریمه و ئاهورامه زدایی) بۆ گریمانه کردوو، نه مه ش له خۆیدا سووککردنی باری سه رشانی مرؤفه، که چی گشت ئایینهکانی دیکه هه ولیان داوه سی خال پشت راست بکه نه وه:

یهک: په ب سه رچاوهی به دکاری نییه .

دوو: به دکاری چهند جۆریکی هه یه، بۆیه سه رچاوهکان جیاوازن. وهک شه یتان، نه و جا دهروونی مرؤف (نه فسی نه ماره به سووه (قورئان: سوورته یوسف: ۵۳)

سی: مرؤف به خواستی ئازادی خۆی به دکاری دهکات، به لام سه رچاوه که له ئاده م و حه واوه که وتوو ته وه! له و پۆژه وه که با پیره گه و ره ی مرؤف له به ری داری زانینی خواردوو، باری سه رشانی مرؤف قورس بووه، نه مه یه که م به دکارییه له بووندا کراوه .

- له ئایینی (زهردهشتی) دا که به ناوچه یی ناوده بری، چونکه چهند خال و مه رجیکی سه ره کی تیدا نییه:

یهک: په یامبه ره که ی له لایه ن په ب (یه زدانه وه) هه لنه بژێردراوه .

دوو: هیچ جۆره سرووشیک (وه حی) هه ست به بوونی ناکرئ!

سی: ئاوێستا که کتیبی پاکی (پیرۆزی) نه و ئایینه و لایه نگرانیه تی، هیچ سروشت و

خه سه له تیکی ترانسندینتی سه رووسروشتی نییه که له لایه ن یه زدانه وه هاتبی .

له (زهردهشتی) دا به تاییه تی له پئیازی (مانی) دا جۆره گۆرانییک کراوه که نه و په پی سه رنج راده کیشی و ده کرئ به جۆریک له جۆره کان به های فلهسه فه ی ئایینی پی ببری: له (زهردهشتی) دا پیش عیسی مریه م نه ستۆ پاکی مرؤف له گوناھی ئاده م جیگیر کراوه، نه گهر له دنیا دا به دکاری هه بی، هۆکاره که ی مرؤف نییه، به لکوو هیزیکی سه رووسروشتیه که له ویدا به نه هریمه ن ناوبراوه . به رانبه ر به هیزی چاکه کاری (پووناکی) که به ئاهورامه زدا ناسراوه، نه و دوو هیزه له یه کتری له سه نگرده ان. هه ردووکیان هه ره کۆن (نه زه لین) و کۆتاییان نایه ت (نه به دین).

- نه و ئایینه له سه رده میکا ئایینی فه رمی ولاتانی ئیران بووه به (نه فغانستان و کوردستان و تورکمانستان و ئۆزبه کستان و تاجیکستان) هه وه سی جار دوو چاری هه په شه ی له ناوبردن بووه ته وه:

یهک: له لایه ن نه سه که نده ری مه کدۆنیا (یۆنانی) که سه رانسهری نه و ولاته و میسۆپۆتامیای داگیرکردوو و کتیبی ئاوێستای سووتاندوو که له سه ر پیستی په شه ولآخ نووسرا بووه وه .

دوو: بلآبوونه وه ی ئایینی مه سیحی له ناوچه که که رکا به ری ئایینی زهردهشتی کردوو . به تاییه تی دوا ی مردنی نه سه که نده ر و پارچه پارچه بوونی ئیمپراتۆریه ته که ی .

سی: له سالی (۶۵۲ن) به یه کجاره کی ئیمپراتۆریه تی فارس له به رده م هیرشه به رده وام و ریکوپیکهکانی عه ره به موسلمانه کان له ناوچوو، پوو خانسی نه و ده سه لاته ی ئیرانییه کان به سه ره تای کۆتایی هاتنی ئایینی زهردهشتی

داده نرئ (۱)، وهك ئايينئكى گەردوونئ، ئىتر له و سەردەمەوه ئه و ئايينه بەره و لاوازيوون چووه و له م سەردەمەدا له چەند هەزار كه سيك به ولاوه له هەردوو شارى يەزد و كرمانئ ئىران و له ناوچه يه كئى هيندستان (بۆمباي) به ولاوه بوونيان نه ماوه، به لام بنه ما بنه په تيبه كانئ له سەردەمئ خۆيدا وهك ناچار يبهك و پيداويستئ كولتور و شارستانيه ت پۆلئ بهرچاوي گي پراوه: ئه وه ندهئ پيونه ندى به فەلسەفە به گشتئ و بابە تئ ئاكاره وه هەيه، به تايبه تئ ئه و په هەندانه سەرنج بۆ لاي خۆيان راده كيشن:

يهك: يه كلايكر دنه وهئ بابە تئ فرەخواوه ندى و پيداكرتن له سەر دوو پهنگئ، ئه مەش به پيئى رپيازي ميژوويئ (هيسٽوريزم) جۆره پيشكه وتنيك تۆمار دهكات.

دوو: به شيوازيئكى سيستماتيك پيونه ندى دهستياوي نيوان هزر (بيركردنه وه) و قسه و كرداريان جيگير كردوه و دووپاتيان كردوه ته وه كه ده بئى هەرسىكيان سنوورئ چاكه كاري نه به زئين.

سئ: برهوان و ابووه كه جيهان هەره كۆنه، له گه ل بوونه كهيدا چاكه كاري و به دكاري هەبوون، به لام مرؤفان له و تهنگزه يه قوتار كردوه كه دوو هيئزئ سەرووسروشتئ له ئارادان كه سەرچاوهئ به دكاري و چاكه كاريين. ئاهورامه زدا و ئه هر يمه ن، ئه مەش له خۆيدا جۆره بارگورپينيئكى بنه په تيبه .

۲ - ئه گەرچئ به پيئى هەندىك ليكدانه وه، كه سنوورئ ئه گەر و گر يمانه نابه زئين، گوايه له ئايينئ جووله كه دا ئاهورامه زدا و ئه هر يمه ن لا براون و له جيگه ياندا په بئى مووسا و ئيبليس (شه يتان) دانراون!

- له ئايينئ تايه فهئ مووسادا بابە ته كه (به دكاري - گەند) به جۆريئكى تر ليك

دراوه ته وه . له ئاسمان هيئراوه ته سەر زهوي و ئوبالە كهئى خراوه ته ئه سئوئى مرؤف! ئه و مرؤفه ده بئى باجئ سەركيشييه كهئى ئاده م و حەوا بدات. هاييل و قابيل كراون به و نموونه يه كه تاوان به شيكه له راز و نياز و هەستئ سروشتئ ناخئ دهروونئ مرؤف!

- له ئايينئ جووله كه دا ده ربارهئ ئاكار، دوو هەلوئىست به دئ ده كرپن، ئه گەر له چوارچي وه گشتييه كه دا له گه ل يه كترئ بينه وه، له ورده كاري دا جۆره جياوازي و سەريه خۆييەك نيشان ده دن. هەلوئىستئ يه كه م هئ (ته ورات) ه و دووه ميان فهيله سووفه جووله كه كانن (۲).

- له وه لامئ ئه و پرس ياره دا ئايا به دكاري خەسلە تئ كرده وهئ مرؤفه، يان سروشتئ ناخئ دهروون و خواست به رجه سته دهكات؟! ئايا چاكه كاري په ندى ژيره، يان چاكه كاريئ ژير، دانايئ و زيره كئى و زنگئى و برپاري راست له كات و جيگهئى شياودا، چاكه كاريئ ئاكار: كار پاستئ و داد په روه ربيئ و ئازايه تئ و بئى فيزي و له خۆبايئ نه بوون و به زه يئى و ميان په وييه . هەندىك له و چاكه كاريان به هۆئى په روه رده و دووباره بوونه وه له ناخئ مرؤفدا جيگير ده بن.

- جياوازي ورده كاريئ بابە تئ ئاكار له نيوان ته ورات و فهيله سووفه كانئ جووله كه دا له وه وه سەرچاوهئ گرتوه كه شه ريعه تئ مووسا بنه مايه كئى گەردوونئى په هائى هەيه و پشت به هەلومه جئ تايبه تئ و كۆمه لايه تئ و پيداويست ييه كانئ مرؤفئ تاك نابه سئئ، ئه و جياوازييه له فەلسەفه دا به جياوازي نيوان ژير (فهيله سووف) و نه قل (ئايين - سرووش) ناوده برئ!

ئايا ده كرئ له و جياوازييه وه قسهئى هەندىك فهيله سووفئ جووله كه په سندن بكرئت كه

گوتوویانه:

(سرووش ئایینی نه هیناوه، به لکوو ژیر
ئهمه ی داهیناوه و په رده ی له سه ر لاداوه، راستییه
(هه قیقه ته) ژیرییه کان به هیچ جوړیک به شیک
نین له سرووش (۳؟!))

- ته وراتی جووله که یه کم سه رچاوه ی ئایینی
ئیبراهیمییه که باسی په یدابوونی به دکاری و
سه رچاوه کانی له دنیا و ژیاندا دهکات و به سه رهاتی
ئیبلیس (شهیتان) ده گپرتیه وه، چون به و مهربه
چووه؟! نه و جا جوړه کانی به دکاریی تاووتو دهکات
و له سۆنگه ی ئایینه وه نه خشه ریگه ی ده ریازبوون،
دیار و ده ستنیشان دهکات! هه ندیک له و پرووداوانه ی
ته ورات له لایه ن هه ردوو ئایینه ئیبراهیمییه که ی
دیکه به جوړیک له جوړه کان پشنگیری و
په سندرکاون! ئهمه چون پاساوه ده دریتیه وه و چی
لی ده که ویتیه وه؟!

- له سفری یه که می (سوورته ی) په یدابووندا
قسه له وه کراوه که په به ته نیا بووه، له
شه ش پۆژدا دنیای داهیناوه . پۆژی حه و ته م
پشوو ی داوه و ئه و پۆژه به شه ممه (شابات)
ناوبراوه، به رانبه ر به یه کشه ممه ی عیسی ی و
هه ینی موسلمانان. له سفری دووه مدا دیته
سه ر باسی چونیتی په یدابوونی به دکاری. لیره دا
ئاده م و حه و شانیان ئارداوی کراوه و کراون به
پالنه وانی ئه و داستانه که ئاشه که یان برپوه و
سه رپپچیان له فه رمایشتی په ربه کردووه . نه و جا
به سه رهاته دلته زینه که ی هه ردوو برا هابیل
و قابیل (له ته وراتدا قایین) چون ده ستیان
چووه ته خوینی یه کتر و برا براکه ی خوی
بکوژی؟! . (ته ورات: په یدابوون: ۴: ۸)

ئهو سئ به سه رهاته وه که له ته وراتی جووله که دا
(موساییه کان) باس کراوه، کیشه یه که هه ویره که ی
ئاویکی ژور و زه به نده ده کیشی و له سۆنگه ی

فهلسه فوه په خنه ده کری:

- ئه و سئ سه رگوزه شته یه به دکاری، به لام به
ئازادی و ته فره دانه وه به ند دهکات.
- ئه و هۆکارانه ی هانی (قابیل) یان داوه براکه ی
بکوژی: ته مع و حه سوودی بوو.

- به دکاری هۆکاری ناوه کیی (ده روون و خواستی
مرۆف خوی و هۆکاری ده ره کیی (ئیبلیس) ی
هه یه .

ئه گه مرۆف به چاویکی وردبینه نه سه رنج
بدات، ئه و سئ به سه رهاته له داریژراو ده چن
بو پاساودانی: سته م، به دکاری، بی دادی له
ژیان و جیهاندا! به دکاریی سه ره کی له سه رپچی
کردنی فه رمایشتی په به وه که و تووه ته وه! ئهمه
چون لیک ده دریتیه وه؟

قه ده غه کردنی خواردن له داری زانین له
خویدا زه و تکردنی ئازادییه، نه و جا به قسه ی
ته ورات که په ب ئاده م و حه وای داهیناوه
(خه لق کردووه) چون به نده ی خوی نانا سئ و
فه رمانیکیان پی دهکات که پیشه کی زانیویه تی
به گوپی ناکه ن! هه مان په خنه خوی بابه تی
شه یتانیش ده گریته وه . تاوانی قابیل (قایین) که
برا که ی خوی کوشتووه له گه ل ده سه لات و هیز
و (قودرته تی) په بی موسادا نایه ته وه، نه و جا
چون ریگه ی مار (له هه ندیک جیگه دا شه یتان
نووسراوه) درا بجیته به هه شت؟! به هه شت جیگه ی
چ که سیکه تاوه کوو مار (شه یتان) ریگه ی پی
بدری بجیته ژووری؟!

- لیره دا کیشه یه که وروژینراوه که له سنووری
بابه ته که ده چیته ده ری پیوه ندی ده ستیاوی
نیوان ئازادی، زانین، بوون و ئاکارا له نه جامدا
سنوورداریی ژیا نی مرۆف (مردن) په یدا بووه .
ته مه لی و بیکاری به هه شتی ئاده م بووه به کار
و پیشه و ئاره قی ناوچاوان پشتن!

- نازادی و نه زانین له به هه شتدا خراونه ته دووتای یهک ته رازووه وه .

- زانین و ده رکران له به هه شت و مردن و به دکاری و به لا و نه هامه تی پیکه وه گریځ دراون . نه گهر ئاده م له به ری دره ختی زانین نه یخوارد بایه و هر به نه زانی و پووت و قووتی و بی نیش و کار مابایه وه، له به هه شت دهر نه ده کراو مروقی سهر زهوی به و مه ره یه نه ده چوو .

- که واته نازادی و زانین په سند نین و سزایان به دوا دیت، نه مه نه و په نده یه له ته وراتی ئیستا له ئارادابوووه وهر ده گریځ!

- به و پتیه چند جوړیککی به دکاری و به لا هیه وهک نه وهی مروقی که بوونه وه ریکی ژیره تووشی ده بی وهک نه خووشی و کلۆلی و هه ژاری و نه هامه تی، نه و جا به لای ئاکاریبانه که مروقی خوئی هۆکاریه تی .

۳- ئایینی مه سیحی به پیچه وانه ی هه ردوو ئایینه ئیبراهیمی که ی دیکه، دیارده یه کی نه و په پی تاییه تی و سهرنچراکیشه :

یهک: یه سووعی مه سیح هیچ پۆلئیککی گرینگی له دانانی به ردی بناغه ی کۆشکی ئایینه که دا نه گپراوه .

دوو: قسه له هیچ جوړه سرووشیک (وه حیه کی) په ببنایی ئاسمانی نه کراوه .

سئ: ئینجیل تاکه وشه یه کی نه وی تیدا نییه . یاوه ره کانی که زۆربه یان بنجوو بوون، به ده یان سال له دوا ی چوار میخه کیشانه که ی نووسیویانه ته وه . خاوه نه کانیشیان له ناوه کانیان به ولاره شتیکی نه وتو دهریاره یان نه زانراوه . له نیوان پتر له چوار سه د ئینجیل نه و چواره ی ئیستا په سندکراون (له کۆبوونه وهی نیکیادا!) چوار: که سایه تی مه سیح کیشه ی له سه ره، په یامبه ری په ببه، یان پۆله ی په ببه و

ناردوو یه تی بو نه وهی که فاره تی گوناحی ئاده م بدات و باری سه رشانی مروقی سووک بکات و نه ستو پاکییان بو ده سته بهر بی!

پینچ: مه سیحیه کان به گشت مه زه به کانیانه وه پئ له سه ر په ببناییه تی عیسا داده گرن، که چی له ئینجیلی مه تتادا هاتوو که یه سووع له چوار میخه کیشانه که یدا پیش نه وهی گیان له ده ست بدات، هاواری لی هه ستاوه و گوتوو یه تی: ئیلی، ئیلی، له م ما شه به کته نی (ئیلاهی، ئیلاهی بو ته نیا به جیت هیستم) (ئینجیل به ئه لمانی: مه تتا ۲۷: ۶۶)، نه و قسه یه له و سه رچاوه یه وه ساغی ده کاته وه که گشت مه سیحیه ک باوه پریان پیته تی مه سیح په یامبه ر بووه، نه گهر کورپی ره ب بووایه، ده یگوت: بابه نهک ئیلاهی!!

شه ش: شانۆلی بنجوو یه که م دوژمنی سه رسه ختی عیسا بووه که دوا ی چوار میخه کیشانه که، له دیمه شق گه پراوه ته وه، گرایه مو عجزه ی دیوه و بووه به مه سیحی و لایه نگری عیسا . شانۆل شاره زایی ته واوه تی له ته ورات و ئایینه که ی (جووله که) دا هه بووه . نه و خوئی بووه به و نه ندازیاره سه ره کییه ی که نه خشه ی مه سیحیه تی ئیستای داناره . نه و پۆله ی، نه و بنجوو له دانانی مه سیحیه تدا گپراوه تی، هیچ که سیکی دیکه به عیسا ی مریم خو یه وه نه و پۆله یان نه گپراوه .

حه وت: به قسه ی شانۆل بنجوو: (له مه سیحیه تدا، پاولوس ناسراوه و دوا ی مه سیح خوئی له پله و پایه دا دیت) نه گهر ئاده م گوناح و مردنی هینابی به هوی یه سووع و چوار میخه کیشانه که ی نه ستو پاکی و زیندوو بوونه وه ژیان جیگیر بوون: (ئینجیل به ئه لمانی: پاولوس په یامبه ری یه سووع مه سیح: کورنتوس ۱، ۱: ۱۵ - ۲۲)

هه شت: له ئایینی مه سیحیدا به پیچه وانه ی

تایه‌فهی موساوه هیچ جوره هه‌ست و په‌وتیکی نه‌ته‌وه‌یی هه‌ست پئ نا‌کرئ، ئه‌وجا هیچ جوره زمانیک به‌سه‌ر هیچ نه‌ته‌وه‌یه‌کدا نه‌سه‌پئ‌نراوه، ته‌نانه‌ت ئینجیل وه‌رگیز‌دراوه‌ته‌سه‌ر زمانی گشت نه‌ته‌وه‌کانی جیهان.

تۆ: به‌دکاری کراوه به‌دوو جوره‌وه:

- به‌دکارییه‌ک که لئ بووردنی بۆ نییه.

- به‌دکارییه‌ک ده‌کرئ لئی ببووردئ. مرۆفی مه‌سیحی ده‌چئ بۆ کلێسه و له‌ژووریکدا له‌به‌رده‌م پیاویکی ئایینی دان به‌گوناح و هه‌له‌کانیدا ده‌نئ و چه‌ند مۆمیک داده‌گیرسینئ، ئه‌مه‌هه‌نگاوێکه بۆ لیبورده‌یی.

ده: هه‌ر له‌سه‌رده‌می عیساوه، مه‌سیحیه‌کان (پا‌به‌ر و پیاوه ئایینییه‌کان) کۆشاون ژیا‌نی ئه‌م سه‌رزه‌مینه له‌به‌رچاوی لایه‌نگیرانیان سووک و بئ بایه‌خ بکه‌ن و ده‌ستبه‌رداری مائی دنیا‌یان بکه‌ن و پا‌به‌ندی پئ‌نماییه‌کانی کلێسه بین و پوو له‌ژیا‌نی دوا‌ی مردن بکه‌ن که ئه‌وان به‌ژیا‌نی ئاسمان (یان به‌شاری په‌ب) ناوی ده‌به‌ن. ئه‌م جیهانه، جیهانی به‌دکارییه و جیهانی په‌ب (ئاسمان) جیهانی چا‌که‌کارییه.

یازده: مه‌سیحیه‌ت له‌سه‌ره‌تادا هه‌ره‌شه بووه له‌ژیا‌نی کۆمه‌لایه‌تی و کۆمه‌لگه. بۆ ئه‌و مه‌به‌سته نه‌زمی په‌به‌نیان سه‌پاندوو. به‌هه‌زاران ژن و پیاو له‌جیهانی مه‌سیحیدا ده‌ستبه‌رداری هاوسه‌گیری (ژن هینان و می‌رد کردن) ده‌بن و ژیا‌نی خۆیان به‌په‌به‌نی له‌کلێسه و دامه‌زراوه‌کانیدا به‌سه‌ر ده‌به‌ن، به‌لام به‌په‌چه‌وانه‌ی هه‌ردوو ئایینه‌که‌ی دیکه (جووله‌که و ئیسلام) خواردنه‌وه‌ی شه‌راب و گوشتی به‌راز قه‌ده‌غه نه‌کراوه.

دوا‌ده: پاولۆس له‌په‌یامیکدا که ئاراسته‌ی به‌وادارانی پۆمای کردوو پئی له‌سه‌ر ئه‌وه دا‌گرته‌وه

که ده‌بئ گشت که‌سیک ملکه‌چی ده‌سه‌لاتی کاربه‌ده‌ست بئ. به‌و پاساوه‌ی ئه‌و ده‌سه‌لاته‌یان له‌په‌به‌وه بۆ هاتوو. ئه‌وی له‌ئارادایه له‌لایه‌ن په‌به‌وه پئ‌خراوه. ئه‌وی به‌ریه‌ره‌کانی ده‌سه‌لات بکات، به‌ریه‌ره‌کانی په‌ب ده‌کات، ئه‌وانه‌خۆیان دووچاری سزا ده‌که‌نه‌وه، چونکه ده‌سه‌لاتداران له‌وانه ناترسن که چا‌که‌کارن، به‌لکوو ترسیان له‌وانه هه‌یه که به‌دکارن. (ئینجیل: پاولۆس: په‌یام بۆ پۆما: ۱۳: ۱-۷). ئایا ئه‌م قسه‌یه‌ی پاولۆس له‌گه‌ل په‌یامی عیسا‌ی مریه‌م ده‌گونجئ؟ مه‌سیحیه‌ت به‌هیچ جوریک له‌چا‌و‌جووله‌که به‌پئ‌شکه‌وتوو دانانرئ، چونکه به‌ئاشکرا له‌(ئینجیل)دا هاتوو گوايه عیسا‌ی مریه‌م داوا‌ی ملکه‌چی له‌لایه‌نگر و هه‌وادارانی کردوو و پئی وتوون: ئه‌گه‌ر په‌کیک زله‌یه‌کی له‌په‌ومه‌تی راستت دا، هی چه‌پی بۆ پا‌بگره. ئیوه ده‌بئ دوژمه‌نه‌کانی خۆتان خۆش بوئ، ئه‌م هه‌لوێسته، پئ‌دا‌گرته‌ له‌سه‌ر به‌ند و کۆیلایه‌تی و پشت کردنه ئازادی و داد و مافی مرۆفه. ئه‌و به‌پیاره‌ی ئایینی مه‌سیحی خۆی له‌خۆیدا به‌دکارییه و ناچیتته هیچ خانه‌یه‌کی چا‌که‌کارییه‌وه. باشه ئه‌گه‌ر عیسا لافی ئه‌وه‌ی لئ‌دایه‌ی که بۆ پزگارکردنی مرۆف و جئ‌گیرکردنی داد و هه‌موارکردنه‌وه‌ی له‌پئ‌گه‌ی لادانی موساییه‌کان هاتبئ! چۆن به‌ند و کۆیلایه‌تی پاساوه‌داته‌وه. به‌چ پئ‌وه‌ریک ئه‌و په‌وشه پاساوه‌ددرئته‌وه؟ ده‌چیتته چ خانه‌یه‌کی ئا‌کاره‌وه؟ مرۆف لئی بدرئ، سته‌می لئ بکرئ، که‌چی قه‌وقه‌پ بئ‌ده‌نگ بئ؟! بۆ ئه‌وه‌ی یه‌سووع لئی رازی بئ!؟

۴- پشت ئه‌ستوو به‌پئ‌بازی دیالیکتیکی (تئ‌زه - ئه‌نتی تئ‌زه - سونتئ‌زه) هیکل له‌سه‌رده‌می لاوئ‌تیدا له‌و باوه‌په‌دا بووه که ئایینی ئیسلام پئ‌کهاته‌ی (سونتئ‌زه) هه‌ردوو ئایینی

جووله که (تیزه) و ئایینی مهسیحی (ئهنتی تیزه)یه! تا چند ئه و بریاره له گه‌ل بنه ماکانی ئایینی ئیسلام به گشتی و بابه‌تی ئاکار به تاییه‌تی دیته‌وه! ئه‌گه‌ر په‌بی عیسا توورپه و غه‌زه‌ب گیربووبی و چند میلله‌تیکی قهرکردبی و لافاوی نووخی نازل کردبی و په‌بی یه‌سوع ئه‌وپه‌ری به به‌زه‌یی بووبی و توورپه بوون به هیچ جۆریک لێوه‌ی هه‌ست پی نه‌کرابی، ئه‌وه خوای ئیسلام ئه‌وپه‌ری به به‌زه‌یی و میهره‌بانه، به‌لام به توندی سزا ده‌ریشه (شدید ئه‌ل عیقابه)، ئه‌مه‌ش هه‌ردووک لای پیکه‌وه کۆکردووه‌ته‌وه.

- له ئیسلامدا ئه‌گه‌رچی له کتیبه‌که‌ی مسکه‌وه‌ی به‌ولاوه، هیچ به‌ره‌میکی تری پیکوپیک به‌دی ناکرێ، بۆ پاساوی قورئان جیگه‌ی هه‌موو شتیکی گرتووه‌ته‌وه. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا له قورئان و فه‌رمووده و شه‌رعدا جۆره‌ بابه‌تیکی ئاکار سه‌رنج پاده‌کیشی.

- سه‌رگوزشته‌که‌ی ئاده‌م و حه‌وا و سه‌رپیچی کردنه‌که‌ی ئیبلیس (شه‌یتان) و کوشتنی هابیل له‌لایه‌ن قابیل (قایینی) بریاره‌وه به‌سه‌رچاوه‌ی به‌دکاری داده‌نرێن، ئه‌وجا ده‌روونی مرۆف خۆشی کردووه به‌هۆکاریکی تری به‌دکاری که له ئایینه‌که‌دا وشه‌ی عه‌ره‌بی (شه‌ر- گوناح) به‌کارهاتووه. لێره‌دا وتراوه ده‌روونی مرۆف خۆی مه‌یلی به‌دکاری هه‌یه (قورئان سووره‌تی یوسف: ۵۲) جیاوازی ئیسلام له مه‌سیحیه‌ت لێره‌دا ئه‌وه‌یه ئه‌و به‌دکارییه (نه‌ک گشتیان) به‌چاکه‌کاری و خێر و هه‌سه‌نات و چوونه‌ حه‌ج پاک ده‌بیته‌وه، به‌لام کوشتن و پێوه‌ندی ناره‌وای نێوان ژن و پیاو (سینکس) و خواردنی گوشتی به‌راز و ئه‌لکه‌مول پاک بوونه‌وه‌یان بۆ نییه.

له ئیسلامدا کار پاستی و داوین پاکی و پاستگۆیی و له خوا ترسان به‌چاکه‌کاری و به‌شیکی سه‌ره‌کی ئایینه‌که‌ داده‌نرێن.

- شایه‌تمان (شه‌هاده هینان) نوێژ و پۆژوو، باج (زه‌کات) و چوونه‌ حه‌ج (ئه‌گه‌ر له تواناییدا بی) خراونه‌ته‌ خانه‌ی بپروا و باوه‌په‌وه (عه‌قیده و ئیمان).

له ئیسلامدا پاداشت و سزا له‌و دنیا (قیامه‌ت - ژیانی دوا‌ی مردن) پیاده و جێبه‌جێ ده‌کرێن. خوا دوو مائی هه‌یه: به‌هه‌شت و دۆزه‌خ (به‌ عه‌ره‌بی جهه‌ننهم)، یه‌که‌میان بۆ پیاوچاک و له‌ خواترساوه‌کانه‌ که له ژیاندا پێپه‌وی پێتماییه‌کانی ئایینیان کردووه و خویان له خۆیان پازی کردووه و دۆزه‌خیش بۆ گومپرایانه. - به‌پێی ئه‌و سروشته‌ی خوای ئیسلام: له لایه‌ک به‌ به‌زه‌یی و میهره‌بانی و به‌هره‌مه‌ند، له‌لایه‌کی تره‌وه توورپه (ده‌ه‌ری) و سزاده‌ر و غه‌زه‌بگیر، بابه‌تیکی ئاکار له‌نیو دووبه‌ره‌دا دابه‌ش بووه:

یه‌ک: سپاسگوزاری و وه‌فا و دلسۆزی مرۆف به‌رانبه‌ر به‌خشنده‌یی و به‌زه‌یی و میهره‌بانی خوا.

دوو: گومپرایی که جۆریکه له بی وه‌فایی و سپه‌یی و بی نه‌می به‌رانبه‌ر خوا که سزادان و لێپێچینه‌وه‌ی به‌دوادا دیت (٤).

له قورئان له‌ چند ئایه‌تیکیدا به‌ جۆریک له‌ جۆره‌کان له‌ چوارچێوه‌ گشتیه‌که‌دا ئاماژه به‌ هه‌ردوو ئاراسته‌که‌ دراوه. ئاراسته‌ی یه‌که‌م به‌رانبه‌ر چاکه‌کاری و دووه‌میان به‌رانبه‌ر به‌ به‌دکاری دانراوه. چاکه‌کارییه‌که‌ ترسان له‌ خوا و په‌رستن و بپروابوون (ئیمان) و سوپاسگوزاری نیشاندانه به‌رانبه‌ر به‌و به‌هره‌مه‌ندی و نیعمه‌ته‌ی خوا بۆ به‌نده‌کانی دابینی کردووه. له‌لایه‌که‌ی

مكتبة الثقافة الدينية، القاهرة، ٢٠٠٨، ههروهها
بروانه:

٣ - يهودا بن شموئيل هليفي: الحجة والدليل
في نصرالدين الزليل. اشراف و مراجعة حسن
حنفي و احمد هويدي، المركز القومي للترجمة،
القاهرة، ٢٠١٤.

٣ - تمار روداوسكي: موسى بن ميمون:
ترجمة: جمال الرفاعي، المركز القومي للترجمة
القاهرة، ٢٠١٣، ص٢٤٧.

٤ - توشيهيكو ايزو و تسو: الله والانسان في
القرآن، ترجمة: د. هلال محمد الجهاد، بيروت،
٢٠٠٧، ص٣٥٩.

ترهوه بهدكارى بهرانبر بئ نمهكى و نهبوونى
وهفا و گومراييه له بهرانبر خوادا. له قورئان
ههردوو سورهتى عاديات: ٦ و سورهتى الزخرف
(١٥) به پيكيكي ئه و ئاراستهيه ئاماژهى پئ
دراوه .

به و پييه بهدكارى له ئيسلامدا چهند جوړيكيه:

- گهردوونى .

- ميتافيزيكي .

- مرؤيى .

هه موو ههولكانيش كه رابه رانى ئايينى و
فهيله سووفه موسلمانه كان داويانه (بوعلى
سينا، فارابى، ئيبين پوشد) بؤ ئه وه بووه كه
به دكارى له خهسلهتى خوا به دوور بگرن و
تؤباله كه بخنه ئهستوى مرؤفه وه .

سه رچاوه و په راويز:

1 – C. Zehner: The Dawa and Twi-
light of Zariastrianism. Oxford.

ئهو كتيبه كراوه به عه ره بى و له شام (ديمه شق
- سوريا) بلاو كراوه ته وه:

- ر.س. زيهنير: الزرادشتية، الفجر والغروب،
ترجمة: الدكتور سهيل زكار، دار التكوين
للطباعة والنشر والتوزيع، دمشق - حلبوني
٢٠٠٥، ص ٢٠ وفي اماكن متعددة.

2 – Maimonides C Mose ben Maimon:
Fuehrer der Unschlussigen. Übers. Von
Adolf Weiss. Hamburg 1995.

ئهو شاكاره ي موساى ئيبين مهيمون كه
به زمانى عه ره بى و پينوس (پيتى) عيبيرى
نووسيوويه تى، هينراوه ته وه سه ر پينوسى
عه ره بى و ليكدانه وه ي بؤ كراوه:

- موسى بن ميمون: دلالة الحائرين، عارضه
بأصوله العربية والعبرية، الدكتور حسين اتاي،